

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 4, Sayı:14, Haziran 2018, s. 289-295

Dr. Öğr. Üyesi Hadi BULUT

Celal Bayar Üniversitesi, Yeni Türk Edebiyatı, hhadibulut@hotmail.com

NURULLAH GENÇ'İN BİLARDO TELMIHLERİ KİTABINDA BİR ALEGORİ OLARAK BİLARDO

Özet

Günümüz Türk şiirinin velut şairlerinden olan ve şiirlerini imgesel ve metaforlara dayalı bir anlatımla kurgulayan Nurullah Genç, Bilardo Telmihleri başlıklı şiir kitabında da poetik tutumunu devam ettirir. Bilardo Telmihleri kitabında, bilardo alegorisi çerçevesinde dünya ölçeğindeki emperyal tutumlar, bilardo oyununun kuralları ve terminolojisi aracılığıyla dile getirilir. Kitaptaki her bir şiirde farklı imgeler ve metaforlar aracılığıyla, bireysel ve sosyal göndermeler yapılır. Bu makalede, Nurullah Genç'in Bilardo Telmihleri adlı kitabındaki şiirlerin imgesel ve metaforik çerçevesi irdelenerek, kitabın alegorisi açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilardo, alegori, sömürü

BILLIARD AS AN ALLEGORY IN NURULLAH GENÇ'S BOOK BILARDO TELMIHLERİ

Abstract

Nurullah Genç who is one of the prolific poets of today's Turkish poetry and is fictionalising his poems with a narration based on images and metaphors continues his poetic conduct in his poetry book titled as Bilardo Telmihleri. In Bilardo Telmihleri book, imperial conducts across the world are voiced via rules and terminology of billiard game within the frames of billiard allegory. Personal and social allusions are made through different images and metaphors in each poem in the book. In this paper, imaginative and metaphoric frames of poems in Nurullah Genç's book with the name Bilardo Telmihleri will be studied and allegory of the book will be explained.

Keywords: Billiard, allegory, exploitation

Çağdaş Türk şiirinde velut bir şair olan Nurullah Genç, daha çok divan şiiri geleneği ile halk şiirinden beslenir. Şiirlerinde imgeler, metaforlar ve alegoriler aracılığıyla mistik ve metafizik duyuş tarzını yansıtan şair, bireysel içerikli şiirlerinin yanı sıra sosyal temalı şiirler de kaleme almıştır. Genç'in şiirlerinde sosyal içerikli temalar da sloganik bir tarzda değil yoğun çağrışımlar aracılığıyla işlenir.

Nurullah Genç'in 2018 yılında "Bilardo Telmihleri" adıyla yayımlanan şiir kitabı, âdetâ tek ve uzun bir şiirin bölümleri şeklinde kurgulanmıştır. Kitaptaki şiirlerin tamamı, "bilardo" kavramı etrafında inşa edilen alegoriden oluşmaktadır. Sosyolojik ve dini göndermelerin derinlikli anlam katmanları ve bireysel duyuş tarzıyla yansıtıldığı şiirler, dünya ölçeğindeki iktisadi ve sosyal düzene ilişkin birtakım bilgileri ve değerlendirmeleri de içermektedir. Bu bağlamda söz konusu şiirlerin göndermeleri, temelde tek bir olguya işaret etse de ayrı ayrı incelendiklerinde parçadan bütüne doğru genişleyen bir anlam dizgesine evrildikleri görülmektedir.

Yabancı menşeli bir oyun olması hasebiyle Türk edebiyatı metinlerinde bilardonun gündelik ya da metaforik anlamıyla pek fazla geçmediği söylenebilir. Ancak Edip Cansever'in "Amerikan Bilardosuyla Penguen" adlı şiiri ile Murathan Mungan'ın "Bilardo Topları" başlıklı şiirinde bilardonun imgesel ve metaforik bir bağlamda yer edindiği dikkat çekmektedir. Murat Devrim Dirlikyapan'ın tespitine göre; "Amerikan Bilardosuyla Penguen" başlıklı şiirde, şiirin başlığı dışında hiçbir yerde bilardo sözcüğünden bahsedilmemiştir ve ilk okunuşta şiirin Amerikan bilardosuyla ilişkisi kurulmamıştır; ancak şiirde gizli bir Amerika bilardosu dekoru söz konusudur (Dirlikyapan 2003: 78). Gerçekten de şiirin tamamına bakıldığında hayat ile Amerikan bilardosu arasında bir koşutluk kurulduğu görülüyor. Murathan Mungan'ın şiirinde biraz daha düz bir anlatımla, bilardo topları benzetme unsuru olarak kullanılır. Söz konusu şiirde; "Biliyor musun" dedin./Sen neye benziyorsun biliyor musun?"/ Epeydir aradığın bir şeyi bulmuş olmanın hem sevinç,/Hem keder veren gizli bir an için bulandırmıştı yüzündeki tedirginliği/kırgınlığı/ Sis ışığa çıkmıştı/Sonra yavaşça çevirip başını yüzüme baktın kuyuya düşmeye benzeyen derin bir korkuyla/ "neye?" dedim, yan yanayken yaşadığımız ayrılığın adını sorar gibi, "Neye?"/" Bilardo toplarına"/"Neden?" dedim./ "Yazgını hep başkalarının ıstakalarının insafına bırakıyorsun da ondan" dizelerinde de görüldüğü gibi hayatını başkalarına göre şekillendiren birey ve bilardo arasında benzerlik ilişkisi kurulur. Nurullah Genç'in kitabında ise bilardodaki her bir kural ve her bir araç, metaforik bir düzlemde alegoriye dönüştürülerek şiir hâline getirilir.

Sömüren- Sömürülen İlişkisi ve Bilardo

El beceresinin yanı sıra düşünme stratejileri de gerektirdiği için politik bir oyun şeklinde tanımlayabileceğimiz bilardonun tarihi çok eskilere dayanır. Bilardonun ortaya çıkışı ile ilgili farklı rivayetler söz konusudur. Bu rivayetlerin en çok bilineni 1550 yıllarında Londra'da yaşayan bir emanetçi olan Bill Knew'le ilgili anlatıdır. İşleri iyi gitmediği için boş vakti çok olan ve canı sıkılan Bill Knew'in bir gün aklına ülkesinin simgesi olan, kapının üstünde duran üç topa oynamak fikri gelir. Bu topları oynatmak için Yard adı verilen bir çubuk kullanır. Bir süre sonra komşuları da oyuna katılır ve toplara vurdukları çubukları da "Bill's Yard" olarak adlandırır.

Bilardo adının ve oyununun burada çıktığı rivayet edilir. Bununla birlikte Fransızlar da bilardonun menşei olarak kendilerini görürler (Aktaran Genç 2018: 195)

Nurullah Genç, bilardo alegorisi çerçevesinde yazdığı şiirlerden oluşan kitabının ilk şiiri olan Kralın Canı Sıkın'da bilardonun icadı ile efendi-köle diyalektiği arasında bir koşutluk ilişkisi kurmaktadır. Dolayısıyla şiirdeki imgelerin her biri bilardo alegorisi çerçevesinde dünyadaki ekonomik hiyerarşilere ve bireysel duruşlara ait göndermeleri haizdir. Şiirin görünür anlamında kralın sıkıntısını gidermek için oynanan bilardo, alegorik bağlamda kralın –ki bu kral, sömürgeci devletlere işaret eder- güç yetirebildiği devletleri ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan tahakkümü altına almasına ilişkin göndermeleri içerir. Zira;

“İçten, derinden, bir değirmenden

Muhteris nöbetlerle gelen

Saklı bilardodur yaşamak

Kralın yüreğinde” (s.9)

Dizelerinde bilardo metaforunu kralın bizatihi yaşam gayesi olarak duyumsatan şair, “muhteris” kelimesinin anlam alanları aracılığıyla sömürgeci devletlerin kolonyal arzularını sezdirir. Nitekim şair, kolonyal ve emperyal eğilimlerini gerçekleştirmek için insanlığı tüketen ülkelerin bu emellerini de;

“İstakanın ucu kadar

Yakındır dünyaya dokunmak

Yakındır vurulması mazlumlara dönüşen

Masum annelerinin” (s.10)

Dizeleri ile dile getirir. “İstaka”yı sömürgeci devletlerin sömürge araçları bağlamında kullanan Genç, mazlum-zalim ilişkisini de Hegel'in efendi-köle diyalektiğini duyumsatacak şekilde yansıtır. Kendilerini dünyanın efendisi olarak ilan eden ve ötekileştirdikleri, türlü türlü sömürülere tabi tuttıkları milletlere karşı mütehakkim bir tavır sergileyen sömürgecilerin eleştirisi daha çok Amerika özelinde sunulur.

“Kralın canı sıkın

Hindistan'ı Bermuda'yı

Barbados'u, Solomon Adalarını,

Renkleri özürlü, çığlıkları, sevdaları

Afrika'dan Amerika'dan yerliler

Toplayın getirin

Top'layın getirin” (s.11)

Dünya üzerindeki sömürgelerin sezdirildiği bu dizelerde, Sezai Karakoç'un da üzerinde ısrarla durduğu Batı medeniyetinin kendisinden olmayanları yok etme teşebbüsleri dile getirilmektedir. Nitekim Karakoç'a göre; "İnsanlığın ezilmesi, soyulması, kırbaç altında çalıştırılması suretiyle, Avrupa, medeniyet kurabileceğine inanmış ve gerçekten medeniyet altında ne kurmuşsa böyle kurmuştur. Amerikan yerlilerinin ve yerli medeniyetlerinin yok edilişi, tarih, insanlık ve dünya durdukça Avrupa'nın yüzkarası olarak anılacaktır. Asya'da yapılanlar, Afrika'da yapılanlar, Müslümanlara yapılanlar da aşağı yukarı aynı mahiyette şeylerdir" (1975: 51). Nurullah Genç de yukarıdaki dizelerinde dünyanın farklı yerlerinde bedenleriyle, ruhlarıyla yok sayılan, duyarsızlaştırılan ve adeta köleye dönüştürülen insanların trajedilerini "top" metaforuyla ifade eder. Şairin, dilin imkânları aracılığıyla yansıttığı "toplayın getirin/Top'layın getirin" ifadeleri, salt beden olarak görülerek çalıştırılmak amacıyla toplanan insanların top gibi bir oyun aracına dönüştürülmelerine işaret eder.

Nurullah Genç'in kültürel ve ekonomik sömürgeye ilişkin eleştirilerinin odaklarından birisini de ırkçılık oluşturmaktadır. "Renkleri, özür, çığlıkları, sevdaları" dizesi, "beyaz adam"ların "üstünlük kompleks"lerinin yansıtılmasıdır. "Kara" ve "beyaz" arasındaki metaforik ilişki ise "Masa" şiirinde geçen "İşte bu korku kara yüreklilerin/Hakimiyet kurduğu menzildir" dizesinde anlamını bulur. Zira "beyaz ten" üzerinden inşa edilen üstünlük iddiası, yüreklerdeki "kara"lığı da gün yüzüne çıkarıcı biçimdedir. Aynı şiirde geçen "İşte bu korku/Kölesiz kalmak/Suçlu kalmaktan ağırdır" ifadelerinde sömüren-sömürülen arasındaki ilişki "köleleştirme" bağlamında duyumsatılır. Siyah ve beyaz arasında kurulan zahir- batın zıtlığı, "Brikol" şiirinde ise "Geçmeli ki gönlü viran olmasın/Siyahta beyazı görmeyenlerin" (s.45) dizeleriyle yinelenir. Bilardo Telmihleri kitabındaki şiirlerde yoğunluklu olarak kara ve beyaz karşıtlığının yer alması, zahir ve batın karşıtlığının yanı sıra, umut-umutsuzluk, zafer-yenilgi gibi bağlamlarda da kullanılmaktadır. "Sen kara değilsin yokluğun kara" (s.66), "Bembeyaz bir deniz çehrende zaman/Sahiller beyaza müptela şimdi" (s.67) dizelerinde beyaz ve kara, umut-umutsuzluk ekseninde kullanılırken Viyana başlıklı şiirde geçen "Döndük kapısından beyaz bir çağın/Yeryüzü karaydı, gökler karaydı"(s. 68) dizelerinde ise zafer ve yenilgi dolayımında kullanılır.

Sömürgeci devletlerin köleleştirdikleri insanları makine gibi görmelerinin eleştirisi, "Kölenin kalbi yok öyle mi, zalim/Kökü bu yüzden mi kurudu Afrika'nın/ Asya bu yüzden mi kötürüm şimdi" dizelerinde anlamını bulur. "İstaka" başlıklı şiirinde mazlum milletlerin yaşadıkları coğrafyayı "elem diyarı" olarak tanımlayan şair, "Vur bakalım topun gittiği yerden/Kimin şah damarı çatlar yeniden" dizeleri aracılığıyla sesini isyankâr bir öfkeye dönüştürür. Dünyanın gelip geçiciliğini de bu çerçevede sezdiiren şair "eldiven" metaforu aracılığıyla eldiven ilişkisini sahil ve aidiyet üzerinden dillendirir. "Bir eldiven gibi tuttuğun dünya/Düşer bir akşamüstü/Başka bir dünyanın avuçlarına" (s.21) ifadeleri, eldivenin bedene ilişti-rilen bir nesne olmasına karşın elin asli olmasına yönelik bir anlamı barındırır. Dolayısıyla eldivenin sahil bir dokunmaya ve sahil dokunmanın inşa edeceği hazzı sahip olmaması ile elin sahilliği arasında diyalektik bir ilişki kurulur.

Sömürgeleştirilen milletlerin içinde bulunduğu durumu “karot” ile özdeşleştiren Genç, sömürge uygulayanların zalimane planlarını uygularken sürekli ihtiraslarının depreştiğini dile getirir ve kültürel sömürüyü de “benim müziğimin nağmeleriyle/Hangi arya çalar sokaklarımda” dizeleriyle ifade eder. Zulmün bir başka adı olarak kodlanan sömürü, “Iskalamak” şiirinde;

Toprağını kirlettiler; suskunsun
Ateşe verdiler hayallerini
Mazlum kanı damlatarak suyuna
Can zehriyle doldurdular havanı” (s.54)

Dizeleriyle eleştirilir. Genç'in bu şiirinde sömürüden kurtulmanın yolu ise “kutlu davanın” ıskalanmaması olarak belirlenir. Bu bağlamda eleştirisini sadece zulmün uygulayıcılarına değil aynı zamanda kendi kutlu davasını ıskalayanlara yönelten şair, “Meğer bir çınarın yapraklarını değil/Köleliği seviyormuş ellerin” dizelerinde adeta Karakoçvari bir “diriliş muştusuna” davet eder, benliğini, kimliğini unutanları. Bu çerçevede “Mankurt İstakalar” şiirinde, kimliğini unutan, benliğinden vazgeçen bireyler “mankurt ıstaka” metaforuyla eleştirilir.

Sömürgeci devletlerin eylemlerini gerçekleştirmek izledikleri farklı farklı stratejiler “Oyuncular Komedyası” üst başlığıyla yayımlanan şiirler aracılığıyla dile getirilir. Ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan egemenliklerini kurmak isteyen ülkelerin isimlerinin baş harfleri ve en karakteristik sömürge/üstünlük özellikleriyle adlandırılan bu şiirlerde de zulmün aktörü olanlara karşı bir başkaldırı söz konusudur.

İki Dünya Arasında Bir Oyun: Bilardo/Hayat

Bilardo Telmihleri kitabında sömüren-sömürülen ilişkisinin yanı sıra bireyin giderek içeriği değişen dünyada yalnızlaşması, aidiyet sorunsalı yaşaması ve yersizlik-yurtsuzluk hissi de sezdirilmektedir. Bu bağlamda şair, kendisinin de kitabının sonunda “Meraklısına Münhasır Birkaç Kelam” başlığıyla yayımladığı kısımda açıkladığı gibi, dünya ile bilardo masası arasında metaforik bir bağ kurar. Nitekim bu ilişkiyi, “ bir masalık ömrü vardır dünyanın/ Bir tutam fesleğen kadardır umut” (s31) dizeleriyle de duyumsatır. Dolayısıyla bilardoya ait her kavram, her terminoloji bizatihi hayatla ilişkilendirilir. “Somaki” başlıklı şiirde, ıstakaya sürülen somaki adlı beyaz tozu, umut ile özdeşleştiren Genç, “temizle en kirli yerini karanlığın/solmasın yüzüm” ifadeleri ile somaki, beyaz ve umut arasında dolaysız bir ilişki kurar.

Nurullah Genç, bilardodaki topların renkleri ile hayat arasında da metaforik bir koşutluk kurarak metaforlarla oluşan bir alegori –renk alegorisi- inşa eder. Beyaz, sarı ve kırmızı topların her biri şairin muhayyilesinde hayata ilişkin farklı durumları/tutumları çağrıştırır. Söz konusu kitabında “beyaz” etrafında sınırları sürekli genişleyen bir umut çerçevesi çizen şair, “Beyaz Top” şiirinde ise karanlıkları sevmediğini dile getirdiği beyaz top ile sonsuzluk, teslimiyet ve gönül kavramlarının manevi boyutlarına dikkat çeker. Sarının, bilindik bir ifadeyle güzü ve tabiatın ölümünü çağrıştırması, Sarı Top şiirinde “Bir sarı toptur dünya” dizesindeki benzetme aracılığıyla yansıtılır. Dünyanın gelip geçiciliği ve ömrün tükenişi ise “Değil mi ki Az-

rail/sarı bir mendil açar ölümün döşeğinde/Sarıdır kalemleri kirâmen kâtibinin" dizeleriyle ifade edilir. "Kırmızı Top" şiirinde, kırmızının "aşk" ve "yangın" çağrıştıran yönü ile ele alınması, kırmızının tezat içerikli göndermelerine de işaret eder. "Kırmızıya çalar rengi duanın/Kırmızıdan kayıp gider yıldızlar" dizelerinde kırmızı ve aşk arasında kurulan metaforik ilişki, "gülü kanda boğanların kalbinde/kırmızının her an yüreği sızlar" dizelerinde "kan" a dönüştürülür.

Dış dünyanın dayatmaları ve kaba realitesi karşısında bireyin yenik düşmemesi "bilinçli bir tutum"la gerçekleştirilebilir. Nitekim Genç de "Tutuş" şiirinde ıstakanın doğru tutulması ile hayatın doğru yerinden yakalanmasını özdeşleştirir. Bilardoda ıstakayı doğru tutmanın önemi söz konusu şiirde, "Doğru yerinden tutmadığında/Katran olup akar ırmaklarından/Ülkesine varamazsın sevdanın" dizeleriyle metaforik düzleme taşınarak özellikle "katran" sözcüğünün inşa ettiği anlam alanları aracılığıyla hayatın tahrip edilmesi bağlamında vurgulanır. Aynı şekilde bilardonun kurallarından birisi olan "doğru duruş" ise "Duruş" başlıklı şiir aracılığıyla metaforlaştırılır. Duruş biçimlerinin bireyin bütün hayatını etkileyeceğinin sezdirildiği şiirde, bilardonun duruş koşulu ve hayat arasında kurulan bağ; "bir ayak önde olmalı, emin/Basmalı dağların eteklerine/Diğeri geride, bükülmüş biraz/Korkuyu kenara koymalı keder" (s.32) söylemi aracılığıyla doğru duruşun kurgulayacağı hayatın ne şekilde olacağı dillendirilir. Diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirde şair, metaforik bağlamda kullandığı bilardo kavramları ile maneviyat arasında bir bağ kurar. Nitekim "Bir de huzura duranlar vardır" dizesi, bunu örneklemektedir. "Duruş" kadar "vuruş"un da bilardodaki önemi ile hayat arasında da metaforik ilişki kuran şair, "ince ayar vermelisin zamana" dizesinde bilardodaki ince düşünme ve zamanı ayarlama hususlarını ibnü'l vakt'i çağrıştıracak şekilde kullanmıştır.

Nurullah Genç'in bilardo kavramları etrafında kurguladığı şiirlerinde, hayatın birey üzerinde kurduğu tahakküm ve bireyin anlamsızlık sorunuyla yüzleşmesi, "ben" in ötesine geçmekle aşılar. "Yaşamak bensizdir, yaşamak bensiz" dizesinde, hayatta olabilmenin asli sırrına varabilmenin "ben" i yok saymakla sağlanabileceği sezdirilir. Bu çerçevede bireyin dünya yükünü sırtından atabilmesi de "sırt" kavramına yüklenen metaforik boyutla ilişkilendirilir. Zira bilardoda toplun ileriye gitmesi olarak anlamlandırılan "sırt" , aynı zamanda hayatın ötesine varabilme, nefsin tahakkümünden kurtulabilme olarak yorumlanabilir. Genç'in şiirindeki bu tavır, tasavvufi ve dini birtakım telkinler olarak yorumlanabilir. Sezai Karakoç'un "diriliş", Nurettin Topçu'nun "manevi kalkınma" olarak adlandırarak, "ruhî hayatımızın zirvesi, dinî tasavvurların dünyasıdır" (Topçu 2010: 57) şeklinde açıkladığı bu olgular, aynı zamanda kapitalist ve modern bir dünya karşısında bireyin varoluşunun sırrına ermesine kapı aralayacaktır.

Sonuç

Nurullah Genç'in Bilardo Telmihleri başlığıyla yayımladığı şiir kitabında, bilardo alegorisi çerçevesinde dünya ölçeğinde işlenen zulümler ve bireyin hayat karşısındaki durumu şiirsel dilin çağrışımları aracılığıyla yansıtılır. Kendilerini medeniyetin kurucu unsuru olarak Batılı devletlerin, sömürü düzenlerinin çarkısında sürüklenen mazlum milletlerin içinde bulunduğu trajik durumlar, kimi zaman öfke, kimi zaman tevekkül, kimi zaman isyan, kimi zaman çaresizlik, kimi zaman da iman üzerinden şiirlerin atmosferine taşınır. Şiirlerde bilardoya

ilişkin her bir kavram ya da kural, bir kompozisyon çerçevesinde imgesel bir bağlamda ayrıntılandırılır.

KAYNAKLAR

Cansever, Edip (2011) *Sonrası Kalır I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Dirlikyapan, Murat Devrim (2003) *İkinci Yeni Dışında Bir Şair: Edip Cansever*, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Genç, Nurullah (2018) *Bilardo Telmihleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Karakoç, Sezai (1975) *Sur*, Diriliş Yayınları, İstanbul.

Topçu, Nurettin (2010) *Kültür ve Medeniyet*, Dergah Yayınları, İstanbul.